

Јована Анђелковић (1991)
2. разред
Филолошка гимназија

Забава и информисање у прошлости

Индексово радио позориште од 1983. до 1996. године

Београд, 2008.

Садржај

Увод: Студентска редакција	3
Нови правац позоришта	3
„Феномен индексоваца“	5
Цензура и укидање.....	7
Непоновљива организација.....	10
Литература и извори	11
Прилози.....	12

Апстракт: Рад приказује развој емисије „Индексово радио позориште” радија „Београд 202” у периоду од 1983. до 1996. године. Анализиран је њихов успех различитих година као и степен цензуре која им је наметана са порастом популарности. Истраживање се заснива на изворима, пре свега на новинским чланцима – пресклипингом из архиве радија Београд, као и на интервјуима уредника емисије.

Увод: Студентска редакција

Једночасовна комедија под називом „Индексово радио позориште”¹ емитовала се на таласима радија Београд 202² у континуитету од осамнаест година. Иако релативно млада радио станица, „Двеста двојка“ је брзо стекла популарност међу студентима и ученицима, претежно због необичног и инвентивног програма. Пуштала је шаролику али квалитетну музику у емисијама као што су „Сав тај цез” „Драгстор озбиљне музике” и „Драгстор забавне музике”, а такође су се на програму нашле потпуно нове врсте емисија – „Вентилатор” (прва југословенска радио емисија из ваздуха) и отворени студио „Београдског пре-поднева” (студио програма налазио се на плажи).

Програм који је привлачио посебну пажњу слушалаца био је „Индекс 202”. Он је емитован као засебан програм са засебним уредништвом које је било под надзором Београдског универзитета. Радио позориште постоји од 1971. године, од када постоји „Индекс 202”, али у потпуно другачијем облику и са неком другачијом тематиком. Први узлет доживело је 1977. године освојивши награду Радио Београда и награду на фестивалу у Охриду.³ „Индексово радио позориште” као већ засебну емисију дужег трајања формирају чланови „Индекса 202” 1978. године. Оно се у почетку бавило неким студентским темама као што су изнајмљивање станова, проблеми са станодавцима, газдарицама и стипендијама.⁴ Из тог првог периода остала је запамћена емисија „Џумбурике”, као и перформанс Ненада Радуловића „Сторија о Баба Вишњи”.

Нови правац позоришта

Осамдесетих година двадесетог века, након смрти председника Јосипа Броза Тита, а самим тим и великих промена у влади, ИРП је почело да преусмерава своју тематику на актуелне друштвене и политичке теме. На место главног одговорног уредника 1982. дошао је Радоман Кањевац, а остала уредничка места добили су Југослав Ћосић, Саша Д. Ковачевић и Петар Лазић. Глумачку екипу чинили су Драгана Марковић, Бранислав Петручевић и Ненад Радуловић, сниматељ је био

¹ У даљем тексту: ИРП.

² У даљем тексту: Двеста двојка.

³ Лекић, Јасмина, „Смешне мрачне приче”, *Радио ТВ ревија*, 16. децембар 1983.

⁴ Анђелковић, Јована, интервју са Југославом Ћосићем, вођен 30. маја 2008. (даље: Анђелковић, интервју са Југославом Ћосићем)

Владимир Петровић а музички уредник Златко Ђорђевић. Новим и мало слободнијим духом, позориште је кренуло 1983. године. Представа која је донела популарност овом програму јесте „Компликовани пренос” Саше Д. Ковачевића. У тексту се радило о преносу фудбалске утакмице која је у ствари била метафора за побуну Албанаца на Косову. Екипа ИРП-а гостовала је са овом драмом исте године на „Данима комедије” када је у Јагодини подигнута оптужница од стране јавног тужитеља с образложењем да се узнемирава грађанство. До тренутка суђења продато је 70 000 касета ИРП-а, стога је оптужница одбачена.⁵

Војислав Жанетић и Ненад Цекић, који су до тада радили у емисији за средњошколце, укључују се у екипу и заједно са њима праве представе као што су „Вело мисто”, „Кварљиво лето '84”, „Случај Багрокомерц”, „Бој на Косову” итд. Пошто никаквих примедби на дотадашње епизоде није било, а популарност је достигла изузетно висок ниво, екипа позоришта решила је да дозвољену границу помери још мало, и дотакне се теме које нико до тада није – покојног председника Јосипа Броза. Текст по имену „Исус се враћа кући” (Војислав Жанетић, Југослав Ћосић, Петар Лазић) припреман је дуго и опрезно. Пар пута пре самог емитовања, које је било на Ускрс, 4. маја 1984. године,⁶ текст је сређиван и одлаган у страну. После много припрема, из текста се избацила имитација Јосипа Броза Тита, али је очигледност остала. По причи, друг Исус се враћа на земљу и ту затиче завађене народе које мири (Словенце, Србе, Македонце, Босанце, Хрвате и Црногорце).⁷ Иако Броз није био директно спомињан или имитиран, могло се лако протумачити да је он уствари „Исус” који се враћа кући. И поред свих страхова целе редакције да ће емитовање бити најстроже осуђено, проблема није било. У редакцију се са претњом јавила само једна жена⁸, али никаквих озбиљнијих притужби није било.

Поред „Компликованог преноса” и „Исус се враћа кући” позоришту велику славу доноси и представа „Три прасета” Југослава Ћосића. Текст говори о три брата (три прасета) која покушавају да сазидају кућу „у којој ће дуго и сложено живети”⁹ а браћа су заправо представници Косова, Војводине и централне Србије. Цео текст је алудирање на расправе око предстојеће промене владе и новог устава који ће касније бити донет.¹⁰ На самом почетку се браћа јако дуго договарају, тј. анализирају тренутну ситуацију у којој су што јасно приказује тадашњу политичку сцену – много приче и преговора, а никаквих акција. Када се браћа коначно сложе да граде такву кућу (да би задржали „наследство”), Брат 2 (Косово) и Брат 3 (Војводина) се не слажу са предлозима Брата 1 (централна Србија) да собе у кући буду повезане ходником и доступне свима. Напротив, они желе да се изолују зидинама кроз које ће се само „кад треба, а треба стално” дотуривати новац. Током

⁵ Анђелковић, Јована, интервју са Петром Лазићем, вођен 26. децембра 2008. (у даљем тексту: Анђелковић, интервју са Петром Лазићем)

⁶ Годишњица смрти Јосипа Броза Тита.

⁷ Анђелковић, Јована, интервју са Војиславом Жанетићем, вођен 30. маја 2008. (у даљем тексту: Анђелковић, интервју са Војиславом Жанетићем)

⁸ Анђелковић, интервју са Војиславом Жанетићем.

⁹ Ћосић, Југослав, *Клиника Југославија*, Данга, Београд 1990.

¹⁰ Мисли се на устав из 1990. године који је променио статус српских покрајина Косова и Метохије и Војводине и тиме потврдио одлуку републичког парламента из 1989. године.

градње долази до разних несугласица и подметања. Брат 3 не да своје жито, Брат 2 подмеће Брату 1 „петобанке” у гибаницу како би њима зубе поломио, а Брат 1 све то трпи.

Цела представа је јако добро замаскирана и све што сугерише на владу и државу врло је двосмислено. Ништа није превише очигледно за разлику од предстојећих емисија. Сцена у „Три прасета” која највише алудира на државу, јесте сцена систематског прегледа браће. Брат 2 има проблема са „централним системом” и прогутао је нека „страна тела”. Очигледно је да се мисли на централну власт из Београда и проблем пренасељености Албанца на Косову. Брат 1 са друге стране има „благу тенденцију одвајања” и осећа као да му се „неки делови одузимају”. Ако би текст у било ком тренутку постао превише директан, аутори би врло брзо оправдали сваку реч. Рецимо, када доктор пита Брата 2 да ли има проблема са централним системом, потом направи паузу па дода објашњење – „мислим на главу”.

„Три прасета” су изазвала јаку реакцију јавности. Многе новине су врло позитивно писале о томе, па је чак и телевизија пристала на сарадњу са позориштем. Екипа Индекса направила је неколико скечева и прилога за емисију „Монитор”, али се уредник Михајло Ерић уплашио могућих компликација због тако слободних текстова и избацио скоро све направљене прилоге. Уредник позоришта дао је изјаву за „Новости” да је Михајло Ерић избацио текстове спремљене за емисију као што су „Три прасета” уз образложење да је „једно прасе сувише карикирано”, затим да су реченица о тиму који губи утакмицу и реклама о продаји „Југа 45” Американцима, заправо сувишни, а скеч о Југославији код лекара стриктно је забрањен. После ове изјаве позориште је коначно добило термин на телевизији, без било каквих прерада и забрана.¹¹

„Феномен Индексоваца”

Двеста двојка и Индексово радио позориште врло су брзо постали најслушанији у Београду. Према анкети „Политике” за најбољу радио-емисију из 1983. и истраживању Радио Телевизије Србије¹² за 1984. и 1985. годину, позориште је било на првом месту.¹³ Недељу од 13 до 14 часова сви су жељно ишчекивали. Инсерт, па и целокупне емисије, овог позоришта су се често појављивале у штампи.¹⁴ Публика позоришта није више била само омладина, већ и старије генерације. Поред широке народне масе, Индексово радио позориште слушала је и већина политичара. Бранко Микулић, који је 1988. био председник савезне владе, признао је у јавности да редовно слуша позориште како би „ухватио дах јавног мишљења”. У редакцију су свакодневно стизале бројне похвале, а емисија је

¹¹ Миленковић, Б, „Три прасета не лажу”, *Новости* 8, 3. јануар 1985. 31.

¹² У даљем тексту: РТС.

¹³ В. И, „Радио који се слуша и гледа”, *Вечерње новости*, 11. децембар 1985. године.

¹⁴ Драговић, Ана, „Машина за убијање туге” (интервју са члановима екипе Индексовог радио позоришта), *НИН*, 22. јануар 1984. године, 22.

бројала око два милиона слушалаца. Како се Двеста двојка није могла чути у свим деловима Србије, екипа је често ишла у градове у унутрашњости, и одатле емитовала свој програм.

Због велике потражње, Индексово радио позориште направило је неколико јавних снимања у „Сава Центру”, и за то добила „Мајски цвет” – Оскар популарности. Многе радио станице, па и омладински часописи, почели су да раде мало слободније, попут позоришта, охрабрени њиховим примером. О феномену Индекса писало је чак и у „Њујорк Тајмсу” са насловом „Индекс 202, о свему на прави начин!”¹⁵

Теме позоришта дотицале су се сваког актуелног догађаја (Евровизије, Олимпијаде и слично). Веома популарне биле су и пародије које су, поред изванредног хумора, биле пуне политике и ситних сатиричних порука. На пример, „Дом здравља Шварцвалд” био је пародија на немачку серију, али је у исто време приказивао различите мане српског здравства и министара. „Сив и Дом” била је пародија на серију „Сиви дом” и приказивала је пропусте владе, присуство мита и корупције, исквареност штампе, и, поново, проблем албанског становништва на Косову и Метохији. Велика прихваћеност овакве пародије, због сасвим опште и недиректне критике коју је носила, омогућила је и први значајнији телевизијски пројекат, на телевизији Сарајево (фебруар-март 1987). Емисија је била конструисана као музичка у оквиру које је ИРП изводило скечеве назване „Кино Ухо” (пародија на тв емисију „Кино Око”, према тексту Срђана Кусовца и Зорана Љубичића). Након тога је организовано и јавно извођење „Сивог Дома” у дворани Скендерије под покровитељством алтернативног позоришта „Каће Челан”, после чека су пропутавања ради гостовања у позориштима по унутрашњости постала честа појава. Индексовци су обрадили и теме као што су национализам и религија. У драми „Хепи њу јир, мадам Хаци-Николајевић” алудирају на, до тада незамисливу, прославу српске Нове године.

После освојене прве награде у забавно-хумористичкој категорији на фестивалу радија Југославије и првог Оскара популарности 1986. године, ИРП ставља свој серијал пародија на страну и поново почиње да се бави актуелним политичким темама, доста директније него пре. На место „доживотног” уредника ИРП-а долази Петар Лазих. У једној од епизода, новог полета, названој „Багрокомерц”, приказали су сатиру о главној личности послератне афере, мултимилонерској проневери у пољопривредном комбинату „Агрокомерц”, у то време потпредседнику државе Хамдији Поздерцу. Емисија је емитована само неколико дана пре него што је Поздерац био приморан да поднесе оставку.¹⁶

Крајем осамдесетих и почетком деведесетих година двадесетог века, када је политичка ситуација у Југославији бивала све гора и гора, ИРП радило је најинтензивније. Емитовање је било паралелно да Двеста двојци и Б92. Са радио таласа изродио се и сценски пројекат „Индексово позориште” за које су једном

¹⁵ Банта, Кенет, „Индекс 202 – о свему на прави начин”, *Њујорк Тајмс*, 29. јануар 1988.

¹⁶ Исто.

годишње писали аутори ИРП-а, (Саша Д. Ковачевић, Југослав Ћосић, Војислав Жанетић, и Драгољуб С. Љубичић), а изводили радијски глумци (Драгољуб С. Љубичић, Бранислав Петрушевић, Слободан Бићанин и Ранко Горановић). Од представа „Не остављај ме самог док химна свира”, „Брат и мир”, „Источно од Рајха”, „Свет или ништа” и „Тамо далеко је сунце” направљени су и видео записи. Тада су већ почеле директне имитације тадашњег председника Слободана Милошевића, који се први пут појавио у емисији о догађајима 9. марта 1991. године („Вас да бије нико не сме код Теразијске чесме”), његове супруге Мирјане Марковић, Војислава Шешеља и других. Слушаност је бивала све већа, емисије су постајале оштрије, а самим тим и цензура. На захтев слушалаца, 1992. године решено је да се епизоде репризирају на целој територији слушаности Двеста двојке. За различите додатне репризе новијих премијера увођени су сасвим нови термини. Исте године ИРП је освојило прву награду на годишњем конкурс у Радио Београда за најбоља драмска остварења.¹⁷

Потражња за ИРП-ом проширила се на већину суседних држава па је екипа морала да путује у Хрватску, Словенију, Бугарску и Румунију. Своје драме пренели су у право позориште, за које су карте увек биле унапред распродате. Премијере Индексових представа најављивале су се у штампи много пре него што ће уопште добити дозволу да буду изведене. Идеја о представи „Све(т) или ништа” 1995. године објављена је у различитим медијима иако је постојао ризик од одбијања пројекта.¹⁸

Цензура и укидање

Питање цензуре ИРП-а мењало се с променама на власти, а самим тим и с порастом њихове смелости. Након првог периода (почетком осамдесетих година) у коме су обрађиване актуелне политичке теме екипа ИРП-а није била превише директна. Алузије јесу биле јасне али не превише увредљиве, а имена ликова у драмама дуго су смишљана и пажљиво су одабирани.¹⁹ Емисије су добијале све похвале у штампи, али саме тематике као и тумачења „сакривене” поруке нико се није дотицао. Потврђена је њена смелост, али ништа преко тога. Сам тим ИРП-а изјављивао је да емисију треба тумачити као „вентил”, неозбиљну ствар и да их не треба питати шта су мислили да кажу. Постојала је и доста јака аутоцензура. С временом се „освајала слобода”.²⁰ На почетку јавних похвала од стране било каквих уредништва није смело бити. Михаило Чурчић, главни и одговорни уредник Двеста двојке, је изјавио: „Индекс је добра емисија и ја бих њу радо слушао, али на неком другом програму”.²¹

Када је емитована епизода „Три прасета” јавност је поприлично узбуркана. Иако ништа није забрањено или осуђено, проблем је настао када су делови епизоде

¹⁷ В. С, „Индексовци на таласу 202”, *Политика*, 17. јул 1992.

¹⁸ Стефановић, В. „Вампири и индексовци”, *Политика*, 2. август 1993.

¹⁹ Лекић, Јасмина, „Смешне мрачне приче”, *Радио ТВ ревија*, 16. децембар 1983.

²⁰ Лекић, Јасмина, „Смешне мрачне приче”, *Радио ТВ ревија*, 16. децембар 1983.

²¹ Лекић, Јасмина, „Смешне мрачне приче”, *Радио ТВ ревија*, 16. децембар 1983.

требало да буду приказани на телевизији. Текст је био много пута преправљан и на крају одбијен. Епизода „Компликован пренос” која је забележила велику популарност, била је пребачена на касету и издата од стране „Југодиска”. Цео тираж је продат врло брзо, али се продуцент после тога није усудио да поново издаје, и поред велике потражње. Екипа позоришта покушала је да објави своје текстове и однела их је у више издавачких кућа, али није било одговора. Најслушанија емисија 1983, 1984, и 1985. године ипак није успела да нађе издавача текстова. На крају су одлучили да књигу штампају сами. До 1990. године ИРП је издало шест књига са текстовима који су извођени протеклих година а и оним који су били жртва цензуре, уз помоћ издавачке куће „Данга” чији је директор био Петар Лазић.

Што се тиче цензуре у самој редакцији, она није била претерано ригорозна. Било је пар свађа са уредницима, и пар преправки текста. У првој половини рада ИРП-а (почетак осамдесетих година), ретко би се десило да текст буде потпуно укинут. Некада би нови текстови били одлагани за неки други датум, али би пре или касније свакако били пуштени. Екипа ИРП-а знала је где да постави границу. Чар позоришта била је створити двосмислен виц. Када би неко у емисији винкуо „Доле влада!”, уследило би: „Који Влада? Па, Влада Дивљан из „Идола”, подразумева се!”.²² Врло често је, због неслагања у редакцији, премијера била одлагана за неки други датум. У НИН-у је 1984. године изашао чланак управо о томе како је уместо нове епизоде пуштена музика, али је уредник Радоман Кањевац овакаву паузу у програму јавно оправдавао „променом програма” и „интерним радијским карактером”.²³

С порастом популарности, лошијом политичком ситуацијом, смелијим текстовима и већом медијском подршком, деведесетих година, битка са цензуром све се више наметала. Новине су већ почеле слободно да објављују делове текстова ИРП-а, као њихова директна тумачења (који је лик у новој представи у ствари председник, а који је премијер). Први озбиљан ударац био је после Осме седнице²⁴, када је 12 епизода ИРП-а, снимљених и монтираних, било скинуто са програма. Петар Лазић, приморан да нешто напише, је око нове године издао серију огласа у новинама с називом „Позови О ради огласа” у којима је продавао „папагаја с грешком” и „стране парфеме паковане у канистерима”. У исто време, око Осме седнице, Лазићу је чак забрањен улазак у радио због реченице „У њиховој комунистичкој бари муљ се дигао на површину”.²⁵ После те изјаве емисије су детаљније слушане од стране уредништва Двеста двојке. Озбиљније интервенције које су се појавиле после тога биле су због спомињања Сенте, председниковог

²² Стаменковић, Зорка, „Смех до суза” *Нада*, 29. октобра 1988.

²³ А. Д. „Интермецо”, *НИН*, 11. март 1984.

²⁴ Осма седница Централног комитета Савеза комуниста Србије одржана је 23. и 24. септембра 1987. године. На њој је одлучено да Драгиша Павловић, дотадашњи председник београдске партијске организације, буде разрешен чланства у ЦК СКС због изјава у штампи поводом убиства српског војника од стране албанског. Павловић је изјавио да се овакви проблеми не могу решавати националистичким поступцима и ванредним стањем, и да ситуација на Косову не може тако лако и брзо бити решена.

²⁵ Анђелковић, интервју са Петром Лазићем.

телохранитеља, који је код ИРП-а добио улогу држача гитаре (1992). Генерални директор РТС-а Милорад Вучелић позвао је Петра Лазића и запретио му да припази на своје емисије да не би дошло до укидања. Озбиљнијих интервенција при имитацијама председника није било, али у овом случају реаговао је сам директор телевизије лично.²⁶ Када су схватили да озбиљне претње не долазе с врха већ од оних који се „боре за своје положаје”²⁷ у радију, представе су остале једнако оштре и интензивне. СУБНОР²⁸ Стари град протествовао је због њихових емисија 1990. године, али никаквих резултата није било. Било је то време протеста у коме нико већу пажњу није посвећивао санкционисању једне радио емисије која је под покровитељством Савеза студената.²⁹ Независно од оваквог протеста, за време првих слободних избора 1990. године, ИРП је било укинато са програма 16 недеља, а 1992. године, за време избора у децембру, предизборна ћутња за ИРП била је месец дана.³⁰

Једна од већих медијских узбуна била је 1992. године на конференцији за штампу Ненада Цекића и Александра Никачевића. Савез студената и Индекс 202 били су у непрекидном сукобу, који је кулминацију доживео 18. фебруара када су Ненад Цекић (главни и одговорни уредник ИРП-а) и Александар Никачевић (формални лидер академске асоцијације) одвојено држали конференције за штампу. Ненад Цекић и новинари редакције образлагали су одлуку Савеза студената о избору главног и одговорног уредника Индекса 202 и расписивање конкурса за уредника коме још није истекао мандат и поред упозорења Наставно-научног већа Београдског универзитета. Чин је Цекић описао као „коначно губљење контроле”³¹ Хонорари су се исплаћивали за новембар, а ИРП одбијало је да уз Никачевића постане „продужена рука власти”. Петар Лазић саопштио је да ни један глумац никада није пружио подршку Никачевићу и да папир који је Никачевић приложио са потписима свих глумаца и Петра Лазића на челу који траже Цекићеву оставку, никако није валидан. Савез студената је у том тренутку заташкао ствар. После неког времена Славица Јововић изјавила је да се пре два дана њој обратио човек из министарства просвете и СПС-а понудивши јој уредничко место уколико склопи савез са Никачевићем. Због оваквог потеза, најављивана је и тужба. Смену уредника „Индекса 202“ Никачевић је обзнанио у петак 14. фебруара, а о томе је Извршни одбор одлучио тек 17. фебруара, у понедељак. Никачевићево оправдање гласило је: „О томе се размишљало у Савезу студената већ месецима”.³²

До коначног укидања ИРП-а дошло је октобра 1996. године. Последња емисија која је ишла била је у мају исте године када је емитовање привремено заустављено преко лета, да би се на јесен званично укинуло. Сезона пре укидања била је једна од најуспешнијих до тада, а званично објашњење Милорада Јовића било је да не постоји више програмске потребе за једном таквом емисијом.

²⁶ Стефановић, В, „Вампири и индексовци”, *Политика*, 2. јул 1993.

²⁷ Анђелковић, интервју са Петром Лазићем.

²⁸ Савез удружења бораца народноослободилачког рата.

²⁹ Ленголд, Јелена, „Ни топло ни хладно”, *НИН*, 20. децембар 1990.

³⁰ Стефановић, В, „Вампири и индексовци”, *Политика*, 2. јул 1993.

³¹ Николић, О, „На тужбу оптужницом”, *Борба*, 19. фебруар 1992.

³² Николић, О, „На тужбу оптужницом”, *Борба*, 19. фебруар 1992.

Саопштење је донето неформално и договорено: „Никакав папир о укидању емисије нисам дао Лазићу јер не видим разлог за тако нешто”, изјавио је Јовић за НИН. Емисија која је добила више награда него све емисије Двеста двојке заједно, укинута је без папира и званичне документације. Мало после оваквог саопштења редакција НИН-а незванично је сазнала да је Милорад Јовић, како би учврстио место уредника, понудио ЈУЛ-у своје чланство. Овакву изјаву Јовић није демантовао, али је додао да је то његова лична ствар и да не би требало да се меша са укидањем ИРП-а.³³

Непоновљива организација

За осамнаест година колико је радило ИРП променило се много уредника, а и државника. Својим сатиричним текстовима, екипа младих студената поступно је „освајала слободу”, почевши као прва и једина медијска организација тако слободног карактера. Охрабрени њиховим стваралаштвом, у Загребу су основани „Полет” и „СЛ”, а у Словенији „Младина” и „Трибуна”.³⁴ ИРП се, као пример врхунских домета у области радио стваралаштва, изучавало на две академије. Освојили су осам Оскара популарности, велики „Гран при” на фестивалу Југословенске радио телевизије у Охриду, највише награда до тада за најбољу радијску емисију, и најбољу забавно-хумористичку емисију Радио Београда, као и награду на фестивалу удружених радио станица. Прва је емисија у Источној Европи о којој је писао „Њујорк тајмс” још 1984. године. Издате су аудио и видео касете, чији је најмањи тираж био 50 000 примерака, као и једанаест књига са текстовима ИРП.³⁵ У време када су се појавили, није било конкуренције. Не само да ни једна емисија или лист нису смели тако храбро да се шале са ситуацијом у земљи, већ није постојао ни велики број емисија и програма као што постоји данас.

Најугицајнији листови као што су „Политика” и „НИН” писали су врло често о њима, иако су се штампани медији много строжије цензурисали. Радио је већ био поштеђенији строгог наметања мишљења. Нико од екипе ИРП никада није ни имао пропусницу за улазак у радио, одлука о укидању донета је крајње неформално, а на реакцију јавности нико није обраћао пажњу због већ учесталих протеста у земљи. Када је и било проблема, они су решавани брзо и без већих потешкоћа. ИРП је једноставно било студентска емисија којој је дозвољено доста ствари управо зато што нико не треба да их схвата озбиљно.³⁶

³³ Марчетић, Виолета, „...Ко са нама неће”, *НИН*, 25. октобар 1996.

³⁴ Анђелковић, интервју са Петрком Лазићем

³⁵ Марчетић, Виолета, „...Ко са нама неће”, *НИН*, 25. октобар 1996.

³⁶ Стефановић, В, „Вампири и индексовци”, *Политика*, 2. јул 1993.

Литература

- 1) „Индексово радио позориште”, Википедија, http://sr.wikipedia.org/sr-el/indeksovo_radio_pozoriste

Извори

- 1) А. Д. „Интермецо”, *НИН*, 11. март 1984.
- 2) Анђелковић, Јована, интервју са Војиславом Жанетићем, вођен 30. маја 2008.
- 3) Анђелковић, Јована, интервју са Југославом Ћосићем, вођен 30. маја 2008.
- 4) Анђелковић, Јована, интервју са Петром Лазићем, вођен 26. децембра 2008.
- 5) Банта, Кенет, „Индекс 202 – о свему на прави начин”, *Њујорк Тајмс*, 29. јануар 1988.
- 6) В. И. „Радио који се слуша и гледа”, *Вечерње новости*, 11. децембар 1985.
- 7) В. С. „Индексовци на таласу 202”, *Политика*, 17. јул 1992
- 8) Драговић, Ана, „Машина за убијање туге” (интервју са члановима екипе Индексовог радио позоришта), *НИН*, 22. јануар 1984. године, 22.
- 9) Лазић, Петар, *Године заплета*, Данга, Београд 1997
- 10) Лекић, Јасмина, „Смешне мрачне приче”, *Радио ТВ ревија*, 16. децембар 1983.
- 11) Ленголд, Јелена, „Ни топло ни хладно”, *НИН*, 20. децембар 1990.
- 12) Марчетић, Виолета, „...Ко са нама неће”, *НИН*, 25. октобар 1996.
- 13) Миленковић, Б. „Три прасета не лажу”, *Новости* 8, 3. јануар 1985, 31.
- 14) Николић, О. „На тужбу оптужницом”, *Борба*, 19. фебруар 1992.
- 15) Стаменковић, Зорка, „Смех до суза” *Нада*, 29. октобра 1988.
- 16) Стефановић, В. „Вампири и индексовци”, *Политика*, 2. јул 1993.
- 17) „Уставни закон за спровођење Устава Републике Србије”, *Влада Републике Србије*, <http://www.arhiva.srbija.sr.gov.yu/cms>.
- 18) Ћосић, Југослав, *Клиника Југославија*, Данга, Београд 1990.

Прилози

Прилог број 1

Списак издатих књига са текстовима Индексовог радио позоришта:

- 1) *Ако дођу наши*, Данга, Београд 1990.
- 2) Бошковић, Лазар, *И забрана дела*, Excelsior, Београд 1995.
- 3) *Кварљиво лето '84*, Досије, Београд 1984.
- 4) Ковачевић, Саша, *Југославио, адијо*, Данга, Београд 1990.
- 5) Лазих, Петар, *Године заплета*, Данга, Београд 1997.
- 6) Лазих, Петар, *Хероји булевара револуције*, Данга, Београд 1990.
- 7) *Назови О ради огласа*, Данга, Београд 1990.
- 8) *Подигнимо увис чела*, Досије, Београд 1984.
- 9) *Снежана и осам патуљака*, Данга, Београд 1990.
- 10) Ћосић, Југослав, *Клиника Југославија*, Данга, Београд 1990.
- 11) *Чекајући химну*, SIC, Београд 1988.

Прилог број 2

Интервју са Војиславом Жанетићем

Јована Анђелковић (даље: Ј.А.): Пре свега ми треба ваше име, презиме, година и место рођења...

Војислав Жанетић (даље: В.Ж.): Ја се зovem Воја Жанетић, од оца Николе, рођен 1963. године у Београду у болници „Доктор Драгиша Мишовић”.

Ј.А. Стручна спрема?

В.Ж. Стручна спрема ми је животна. Студирао сам Филозофски факултет у Београду, био кандидат за асистента на „Тафтс јуниверситиу” у Бостону, а онда је живот отишао неким другим путем. Дошао у Индексово позориште осамдесет и... хм... дошао сам у Индекс 202 осамдесет и прве године, а прво индексно позориште сам... био уредник рецимо осамдесет треће, на пример. Не сећам се тачно која је то година. Осамдесет трећа, осамдесет четврта, тако негде отприлике. Био сам уредник индексног позоришта заједно са Сашом Ковачевићем, једно годину-две дана. Ваљда. Знам да је било јако, па не могу да се сетим како и шта. И за време... док сам ја тамо боравио, проблема није баш нешто било. Не могу да кажем да је неко забрањив’о Индексово позориште. То је била једна константна трговина са уредником двеста двојке. Ти нешто напишеш, па онда он ту нешто ишара „Ово не може, ово не сме”, овако, онако...

Ј.А. Је л’ било љутње?

В.Ж. Па, и свађа и свачега, ми смо променили два-три уредника ту. Био је уредник Никола Мирков, био је уредник неки... (пауза) Михаило Ћурчић Ћуре, био је неки Тошић, Михаило исто, Тошке смо га звали... овај... и тако свашта смо радили. Рецимо, једном приликом је човек... (пауза) испозабрањив'о неке глупости у тексту, и онда је мене мрзело да пишем поново испочетка, па сам ја прекуц'о тај текст кога је он прецрт'о, и вратио му исти текст назад. Чак сам му вратио једну страну коју је он онако од ћошка до ћошка хемијском оловком ишарао, и онда је он рек'о човек „Јао ево, ово је дивно! Овако треба да се ради”, а каже „, што ти је ово прешарано овде?” „Ма,” реко „,то сам се ја нешто изнервирао, нешто ми се није допало, али после сам се предомислио”, а он каже „,Ма што бре, добро ти је ово!?”. Тако да, то је једна била трговина, ваћарење, ваћење... повремено је свака наша шала, која није била само у Индексовом позоришту, било је и по целом Индексу 202, понекад повлачила неке консеквенце одређене. Својевремено сам радио неки... после Индексовог позоришта био је неки времеплов који смо ми радили, и читали текстове из раних шездесетих, седамдесетих година. И онда сам ја пустио прво вест о Титу, неку стару јако, а онда после тога сам пустио песму „Мене чека бела лађа” јер Тито је много волео да путује тим... бродовима по свету, и онда се, минут ипо после почетка песме јавио директор радио Београда, и рекао је „,Ко пушта музику?”, ја сам рекао „, Ја”, „,Одлично, покупи своје плоче,” тад су биле плоче, „,И немој долазити у радио Београд једно три месеца, нећу да те видим” (смех). Али то није било, како да кажем, није то била нека бог зна диктатура, него тако, ето, трговина једна. Ја сам те људе доживљавао као да су ми директори школе, а они су мене доживљавали као несташног ђака, па повремено те избаце из школе, шта да радиш. Али ипак се онда вратиш на крају.

Ј.А. А је л' сте Ви били у екипи када је рађено „Исус се враћа кући”?

В.Ж. Јесам, да.

Ј.А. Шта је било после тога? Је ли било неких проблема?

В.Ж. Па није било ништа... било је, чини ми се, колико ја могу да се сетим, прва... (пауза). Прву епизоду Исус се враћа кући, мислим, прву епизоду, овај, први пут кад смо хтели да га пустимо, ми га нешто нисмо ни пустили, чини ми се.

Ј.А. Због вас или због неког другог?

В.Ж. Због нас. Ми смо се мало плашили били.

Ј.А. Аха...

В.Ж. А онда, овај... па смо то нешто... не знам ни како смо, нешто сакрили тај текст, и нисмо га нешто ни показивали бога ми толико. А онда се десило да смо ми текст Исус се враћа кући, хм.... рецимо, ако га нисмо емитовали за Ускрс, емитовали смо га за Дан младости, или обрнуто. Значи нешто од то двоје је било. И

тај дан кад смо га емитовали, ми смо се сви нешто договорили да.... то је било тако, ето, један, колико ја могу да се сетим ни, ни храбар текст. Он је говорио о томе да се Исус вратио и да је наишао на Земљи на све и свашта, и није Исус говорио ни једну једину реч. Ништа није рекао. Па се највероватније могло претпоставити да би то могао бити и Тито. Али, како да кажем...

Ј.А. Није се чула имитација његова?

В.Ж. Ништа се није чуло. Значи, друже Исусе је (смех) мање више ту нешто говорило о њему. И онда смо то ми направили тако да смо могли да се вадимо да смо ми ту мислили на Исуса, и да је то била критика хришћанства, и уопште те...тог опијума за народ и народне масе, и тако даље и тако даље. Оно чега се сећам јесте, да је то једно од најнепријатнијих емитовања у мом животу. Значи ми смо... уствари ја сам емитовао ту траку са још једним другом тамо и ми смо нервозно се шеткали и чекали да ли ће неко да се јави. Јавила се једна баба и рекла је „Срам вас било, знам ја на кога ви мислите, сад ћу ја да идем негде да вас тужим”. Није било страшно јер се јавила *једна* баба. Да се јавило педесет баба, онда би то значило да смо ми претерали и да смо били превише разумљиви. Овако, била једна интелигентнаија, па се јавила, па нема везе. Наш уредник Радоман Кањевац, који је иначе после писао текстове за Галију, он је човек, док смо се ми горе шеткали нервозно, гризли нокте, и ко није пропушио, пропушо је, а Радован Кањевац је седео у Шуматовцу... или не, у Липи. То је сад ово...овај такозвани Пица Хат, онај кретенски ресторан. И, овај, он се за време емитовања напио као мила мајка. Оно, од нервозе је поручивао једну ракију, па другу ракију, тад су се пиле ракије, тад се нису ови коктели пили у толикој мери, и ми смо њега после тога, како да кажем, скоро однели кући. Питао је је л’ било нешто страшно, а ми смо рекли да није, јавила се једна баба, „Нико се више није јавио?” „ Није”, и тако даље, и тако даље. И онда се о тој емисији је причано тако, у круговима, ту није било бог зна какве народне реакције. Тадашња политика је углавном реаговала на реакције друштва, је ли. Било је тих неких пар комада људи дежурних али... Мени се дешавало много глупљих ствари. Ја сам, наимае, суспендован једно два-три пута са радио Београда, са све једном приликом слушања стенограма, односно тог снимка. Први пут сам био суспендован...аа...немогу да се сетим сад свих путева, можда је чак било више. Али онај ког сад могу да се сетим јесте када сам у некој најави на Индексу, на обичном Индексу, поменуо нешто у неком, да извинете зајебантском контексту, поменуо Мирјану Марковић, која је тад била и нека власт. То је било рецимо... осамдесет и осме, девете, појма немам. Ја сам, наимае, направио паузу, једно пар година сам се интензивно посветио факултету, а онда сам се после вратио у Индексово позориште јер сам имао неочекивано оснивање фамилије – родила ми се ћерка са двадесет четири године па сам прекинуо и студије да би могао фамилију да издржавам. И онда сам се вратио назад у индексно позориште јер нисам имао од чега да живим, пошто су ме из политичке школе Иво Лола Рибар као неподобног (смех). Ја сам ту нешто као предавао неки марксизам да бих имао од чега да живим. Чак сам предавао у војној гимназији и то је трајало неких месец дана, па су рекли- океј, тај човек је луд, избаците га напоље!. Углавном, када сам се вратио у Индекс те хиљаду деветсто осамдесет и неке, не знам које године, ја сам

водио емисију, и тако у једном шаљивом контексту сам поменуо Мирјану Марковић која је била жена код фризера (смех).

Ј.А. И слушала Индекс? (смех)

В.Ж. И слушала Индекс. И онда се она под неким папилотнама, шта ли су јој радили већ, уграђивали цвеће у косу, јавила директору радио Београда, и он је моментално, за неколико минута се то десило, прекинуо емитовање, а ја сам био удаљен са све обезбеђењем. Онда се то мало стишало, и ту сам попио суспензију од 3 месеца, јер нешто сам морао да добијем, неку казну. А онда сам добио суспензију већу, од 6 месеци, зато што сам ја написао образложење.

Ј.А. Образложење?

В.Ж. Зашто сам ја то урадио. И образложење је било студија од једно 20 страна о појму лапсус лингве (*lapsus lingua*), који се разликује од лапсус ментис (*lapsus mentis*) по томе и томе. И тако сам 20 страна написао о томе како сам ја направио (смех) лапсус линге, а не лапсус ментис! Јер постоји разлика, и ја сам елаборирао која је разлика, није ме мрзело, и литературу да вадим, и цитате те Канта, те Хегела, те овог, те оног и онда је човек добио тих мојих 20 страна, па сам попио суспензију од 6 месеци пошто је рекао: „Је л’ ти бре мислиш да сам ја идиот!? Ти си мене нашао да... малтретираш?”. Али све у свему, недељу дана касније ја сам поново радио. То је тако функционисало – ми смо били несташни ђаци а они директори...

Ј.А. Шта, позвали су Вас после недељу дана или... ?

В.Ж. Ма јок бре, него сам се ја вратио назад у ово и требало је да радим... емисију сам радио једном недељно а ови моји су рекли: „ Ти радиш овде или не радиш?”, па реко’ „ Ја сам суспендован?”. А они као „Па добро, суспендован си ово папирно, ајд ти сад ради, ко ће тебе да позна. Неће она да седи сад сваки дан код фризера у исто доба... ”. Тако се ту задовољавала форма да постоји нека одлука, па сад ако ме поново чује биће – прекршио одлуку, и то тако може да се вуче до бесвести.

Ј.А. Значи, није постојала нека диктатура?

В.Ж. Диктатура је тад била једна... па... ведре диктатура. Зашто? Зато што је мрачна диктатура прошла тамо негде четрдесетих и педесетих година, много људи је погинуло, много људи је побијено, итд. И ово што се дешавало после тога, ми који смо хтели да правимо неке тако ето... случајеве, ми смо знали тарифу. Значи, за случај овај добијеш то и то, за тај и тај иде се 10 година у затвор, па ти сад изабери какав ћеш инцидент да правиш. То је тако функционисало у мекој диктатури, ведрој. Али да сам ја радио то што сам радио 20 година раније, ја не бих био жив, на пример. Или да сам радио 10 година раније, можда бих живео у иностранству. Значи, Југославија тадашња је функционисала... као када купујеш

бензин, на бензинској пумпи, знаш цену, тако си тада мога да будеш противник друштва али се знала цена коју си морао да платиш у колико си хтео да се тиме бавиш озбиљно...или полуозбиљно.

Ј.А. А да ли се дешавало да направите емисију, урадите, наснимите, донесете, и они кажу: „Не може, не ваља!“?

В.Ж. Да, да, дешавало се. Свашта се ту дешавало. Дешавало се да када понекад радимо ризичне емисије морамо да урадимо две. Технологија је била таква да смо у понедељак ујутру сви били мртви. Нико није долазио на посао. У уторак ујутру смо ћаскали онако шта би могли да пишемо. У среду већ почне да гори термин, и онда као састанемо се у среду да се договоримо шта би то могло, и онда среда ноћ, четвртак ноћ пишемо. У петак ујутру то иде на гледање. Код кога и до чега нисмо баш увек знали, и у петак је стизало одобрење. И онда ми закажемо глумце и снимамо у суботу ујутру, монтирамо до 8, 9 увече, у недељу се ошајберимо од спавања и устанемо у 12, однесемо траке на емитовање и то је била технологија. А кад су биле ризичне емисије и кад смо знали да нешто може да пукне... мада је нама било много важније да емисија иде него да је нема. Јер кад је нема то је онда случај!!!

Ј.А. Дешавало се, кажу, да сви чекају онако нову епизоду Индекса у недељу, а пусте или стару или музику или тако нешто.

В.Ж. Јесте. Музику смо пуштали кад смо хтели да кажемо да су нас баш забранили. Старе емисије смо пуштали зато што нисмо имали добру емисију, некад зато што је нисмо снимили, некад би нешто заказало или некад зато што је та забрана била мека, типа: „Немојте ове недеље, ајде да пустимо следеће кад преслуша тамо неко“. Имали смо кодове које смо пуштали нашим слушаоцима да они знају кад се шта дешава. Значи кад иде само музика, то је онда забрањено и ми се са тим не слажемо. Када иде стара емисија то је нека мутљавина, али биће то. Ту се као неко заинатио па ћемо ми да га сломимо. А кад иде нова емисија, нова емисија и готово.

Ј.А. А шта је штампа писала о вама?

В.Ж. Па није нас много... ми смо били више оно маут ту маут адвертајзинг (*mouth to mouth advertising*) међу нама... али тако, за неке датуме су нас проглашавали младима будућности. Изађе нека Нова година, онда тај социјализам какав је био, млади будућности се ту нађу па се нађе неко од нас. Ма медији су... у тадашњој Југославији је постојало право на грешку, како се то звало. И отприлике је гласило овако: Ако си млад човек, ти имаш тамо те неке омладинске новине у којима пишеш и омладинске радио програме и у принципу ту се, пошто су млади људи тако бунције, пустиш их ту и мало их олабавиш после за друштво. То је била такозвана генерацијска демократија. А кад се ти запослиш и примиш кључеве од свог стана, имаш тријес и нешто година, фамилију и тако то, онда не може, немаш више право на грешку. Кад си био млад онда си имао. Па су се због тога дешавале

глупости да су људи који су били мало критичнији према друштву радили у омладинској штампи четрдесет и нешто година. (смех) Јер, тамо је право на грешку било признато и омогућено, а овде не. Некако је то било као нека врста Свазиленда у Јужноафричкој републици. То је део у Јужноафричкој републици где није аперхејд и не владају црнци. Својевремено је то тако нешто постојало па је такав систем комуникација постојао у тадашњој комунистичкој Југославији. Односно, социјалистичкој како се то звало. Пошто је комунизам био у Русији, а код нас је био социјализам.

Ј.А. А је л' био неко ко вам је константно правио проблеме?

В.Ж. Ја не могу да се сетим неке такве особе. Знате како, Први програм Радио Београда је био озбиљна кућа, други програм је био за интелектуалце, а двеста двојка је био тако, програм за зезање. И онда ти увек добијеш неког тако човека који је мека особа. И није био забрањивач неки...

Ј.А. А иза њега не стоји нико ко би долазио и рекао да ту нешто не сме.

В.Ж. Не, мени је највећи... И није се то нешто у толикој мери дешавало. Ствари су се закомпликовале за Индексово радио позориште онда када се закомпликовало. Мало је било ригидније када Србија више није била једнопартијско друштво. Мало је контрадикторно ово што ја причам али је тако, оксиморон је у питању. Оног момента када постоји друга опција која тежи да дође на власт, онда је друга опција осетљивија. Ови комунисти са којима смо ми имали посла када смо били млади су мислили да ће ту бити вечно. И онда су тако ето били оншалантни... и били су нека врста жовијалних диктатора. Тито је иначе био такав док је био жив па су они то наследили. Тако је било јер су они свој прљав посао обавили много раније. Они су своју опозицију склонили, убили или нешто слично па смо ми били њихова несташна деца. А после кад су се појавиле те опозиције, Вук Драшковић, овај, онај, ми смо... нас неколико побегли у позоришни гето. Јер, на радију више ниси могао... тад више нисам радио на радију, од неке '89. или '90. године, него смо радили само у позоришту. Радили смо, оно, по домовима културе, најмрачнијим на свету. Ми смо у праве позоришне сале ушли тек пред крај онога што ја сматрам Индексовим радио позориштем.

Ј.А. А шта то сматрате крајем?

В.Ж. Па крај је када је део оних наших другара одлучио да се бави овим послом и даље и када су основали ту трупу која се зове Индексовци. Индексово позориште сад сматрам као неку врсту, тако ето, полуаматерског бележења епохе Слободана Милошевића. У смешном смислу. Онда кад је Слоба Милошевић отишао у затвор ја сам изгубио интересовање да се бавим овом политиком сада на тај начин, јер нема ту снагу. Нема јачину. Одеш гледаш Индексово позориште после тога одеш читаш то у новинама, гледаш исто на телевизији. И изгубила се више између Индексовог позоришта и реалности, више, и разлика. Шта ти је веће Индексово позориште него кад Борис Тадић тврди да је Зоран Марковић Палма

један од најевропејских људи који постоје у Србији (смех). Ја просто не могу да смислим ништа смешније од тога!

Ј.А. А када Ви сматрате да је било најпопуларније Индексово радио позориште?

В.Ж. У две епохе. У радијском смислу је било то када смо правили Исус се враћа кући, када су се правили ти мали огласи, и тако даље. Тако да је то неки период 84, 85. А други талас популарности је био када смо ми Индексово радио позориште почели да пребацујемо у визуелно. Ми смо прво позориште одиграли тако што смо читали текстове у Сава Центру.

Ј.А. Да, да, јавно...

В.Ж. Као јавно снимање, да. Али кад смо ми почели да се бавимо тиме као озбиљном, па релативно озбиљном продукцијом, е тад смо добили нови замах, јер су се тад појавиле видео касете, па смо ми рачунали да је нас сваке године на овај или онај начин *гледало* не само чуло, већ и видело негде око милион и по, два милиона људи.

Ј.А. Па да, Индекс 202 је могао само у Београду да се чује...

В.Ж. Да, двеста двојка је онда могла да се чује само у Србији, реално свуда. Чак је код Индекса 202 била једна занимљива ствар. Недељом кад смо се емитовали ту је постојала каква-таква републичка дистрибуција нашег програма. Али, недељом, двеста двојка се вртела само у Београду. Радним и осталим данима се чула по целој Србији, али недељом је ето, као, проблеми са предајником, па је трећи програм морао да емитује озбиљну музику, хоће сељаци да слушају (смех). У Арлњу недељом после њиве оду као Бетовена да слушају. И, тако да смо ми силом удружења недељом слушани само у Београду. Ето, то би био као неки пресек... Мени је то јако, јако далеко. Ја се Индексовог радио позоришта сећам као клуба радио Београда где смо ми састављали наше представе и причали о њима, имали брејнсторминг кад нисмо ни знали да се то тако зове, а Индексовог позоришта се сећам само као црте на путу. Само као испрекидане црте. Јер, Индексово позориште је функционисало тако што смо ми, пошто нисмо имали много пара, ишли у... оно... Ниш, на представу. Па се вратиш из Ниша то вече исто, да би сутра дан ишао, у, откуд знам, Куршумлију, Лесковац... Ми нисмо имали турнеју па да ти сад ту спаваш по хотелима, него смо Београд-Ниш-Београд, Београд-Крушевац-Београд, а викендом смо били константно, пошто смо волели сви скијање, па кад падне снег сваког викенда смо били два или три пута, у зависности од интересовања, на Копаонику. И нема скијаша у Србији који не зна шта је Индексово позориште (смех).

Ј.А. Значи, Индексово позориште није било баш кроз „Нас слушају сви, ми не слушамо никога.“?

В.Ж. Не, то је Индекс, индекс... радио Индекс.

Ј.А. Да, али није било да сте могли баш да не слушате никога.

В.Ж. Па није. Нико тада није могао да не слуша никога. Ми смо имали разне теорије, да смо ми вентил... Али нисмо *ми* били вентил, цела та омладинска штампа је била нека врста изсоцијализованог вентила за опозиционо мишљење. Тако да немаш опозиционе партије, али можеш да мислиш нешто против државе и народа, с тим што, наравно, не можеш да мислиш ништа о четницима лепо, јер победили су партизани. Знано се о чему се не сме мислити лепо. А та нека критичност она је била, тако.. знала се њена граница. А оно што смо ми радили, и због чега смо ми битни за ово друштво је што смо били довољно интелигентни да знамо где је граница и да знамо колико можемо мало да је померимо. И, онда смо ми сваким новим емитовањем мало по мало померали границу. Ако се може рећи да се систем може реконструисати или доправљати или откуд ја знам... неправде мењати из изнутра, онда смо ми то заиста знали да радимо. Ми смо били политички аналитичари пре политичких аналитичара сада ових, што иду по телевизијама и трубе у зависности од тога шта је било јуче. И у томе је била битност нашег постојања. Што смо ми имали Слобин глас кад је рекао само једно *НЕ* (имитира). Ми смо рекли тада: Е, ово је крај! А сада кад то погледаш, зашто би то мислили, али стварно јесмо тако мислили. Па смо видели и рекли: Чекај, не реагује нико на то не, ајде ми да му дамо једну реченицу да каже. Да би се то на крају претворило у... па не да је само он причао реченице, него и његова жена, и сви његови... мада му нисмо дирали децу. Фамилију му нисмо дирали јер нисмо имали политичког разлога. Јесте Марко некога тукао по Пожаревцу, али можеш наћи на сваком месту по једног локалног кабадахију чији је тата моћан и који је то радио. Али он нам није у политичком смислу био релевантан, него је једноставно био једна невоспитана стока, и његов тата је био идиот што му допушта да то ради. Али је то у политичком смислу била илустрација онога што је било важно рећи за Слободана Милошевића. Ето, то је то.

Ј.А. То је то, хвала вам.

Прилог број 3

Интервју са Југославом Ћосићем

Јована Анђелковић (даље: Ј. А.): Ваше име, презиме, година и место рођења, и стручна спрема?

Југослав Ћосић (даље: Ј.Ћ.): Југослав Ћосић, рођен сам 1960. завршио сам правни факултет у Београду и... то је то.

Ј.А. Када сте почели да радите у Индексовом радио позоришту?

Ј.Ћ. Ја колико се сећам, на првој години факултета, значи то је било 1979. године. Почео сам да радим у информативном програму студентског радија Индекс 202, а у то време је постојало Индексово радио позориште, али се бавило, онако неким студентским темама... газдарицама, изнајмљивањима станова... онако под једном социјалном студентском причом и готово је скроз било аполитично. А то је већ било време кад је земља почела да се комеша, следеће године је и Тито умро, па су кренуле те политичке приче да се расплићу по Југославији. Ми смо просто осетили да се у политици нешто крупно догађа, па је ваљда то био неки природни инстинкт да смо и у овом обичном програму, а и у студентском позоришту почели да се окрећемо тим политичким темама.

Ј.А. Када је дошло до преокрета у популарности радио позоришта?

Ј.Ћ. Па мислим да је један текст био прави окидач за то. Тада је Косово било актуелно, као и данас. Невероватно како се та прича с времена на време актуелизовала. Уствари, два текста су била пресудна. Један се звао „Компликовани пренос” у коме се кобајаги радило о неком спортском догађају, а уствари радило се о Косову и побуни Албанаца. Мислим да је тај текст написао Саша Ковачевић, а други текст сам ја написао и звао се „Три прасета” и то је уствари била метафора, радило се о три брата – један из Војводине, један са Косова и један из централне Србије, који граде кућу. И никако они ту не могу да се договоре какву кућу да сазидају, па подмећу ногу један другоме, узимају један од другог, и тако... И то је онда наишло на страховито добар пријем, и било је јако праћено медијским реакцијама, па смо почели да понављамо то узбуђење писања Индексовог радио позоришта и то се развило даље.

Ј.А. А медији су вас обожавали?

Ј.Ћ. Медији су писали о Индексовом позоришту као о феномену. Јако је кратак период био од тренутка када смо лансирани ту политичку сатиру на радију до тренутка када се, где год се двеста двојка чула (она је била градски медиј али се чула и ван Београда) нестрпљиво чекала та недеља у два, и снимала на касете. И

сви су медији писали о томе – од ових дневних до НИН-а и Недељника, о Индексовом радио позоришту као о медијском феномену.

Ј.А. А како сте знали шта смете, а шта не смете?

Ј.Ћ. Па, постојало је неко лично осећање границе. Позориште *јесте* било либерално. Није то био неки велики проблем. Позориште је имало имиџ врло храброг и либералног. А са друге стране постојало је уредништво двеста двојке, али они су били јако позитивни, њихов циљ је био да се негује Индексово радио позориште, и онда када би отишли предалеко по њиховом мишљењу, онда би се разговарало сатима – шта може да прође, шта не може и тако даље, да се одржи нека матица критичности. Значи врло је компликовано било. Са једне стране ми смо сами постављали границе, етичке, професионалне и тако даље, а са друге стране постојало је уредништво двеста двојке, али не могу да кажем... па нико нас није спречавао. Напротив. Да су нас спречавали, никад не би направили такав феномен.

Ј.А. Значи уредништво вам је једино могло поставити границу.

Ј.Ћ. Да. Било је уредништво и био је директор радио Београда, али директор се никада у то није мешао, углавном се све завршавало на нивоу главног уредника Београда 202, а то је програм на ком се емитовало Индексово радио позориште. Али не могу да се сетим било какве драме, у смислу да нам је нешто забрањено и тако даље. Било је проблема, тражили су понекад да нешто избацимо, али углавном је мање више све пролазило. Имали смо њихову подршку.

Ј.А. И нико никад није био суспендован, или избачен или тако нешто?

Ј.Ћ. Не. Нико није суспендован, нико није избачен са посла, никоме није било забрањено да се због Индексовог позоришта бави позориштем или неком емисијом... Имали смо озбиљних расправа и полемика, али углавном смо све успевали да решимо. Било је мало отпора. И сваку емисију су преслушавали пре емитовања у недељу... мислим да се који пут десило да смо нешто мењали у емисији или тако нешто, не могу да се сетим, али кад погледаш целу слику, не могу да кажем да је било неке јаке цензуре.

Ј.А. А када ви сматрате да је двеста двојка била најпопуларнија?

Ј.Ћ. Двеста двојка или Индексово радио позориште?

Ј.А. Да, да, радио позориште, пардон.

Ј.Ћ. Па не знам... радијско позориште, средином осамдесетих.... осамдесет пета....шеста...

Ј.А. А је л' била нека посебна представа?

Ј.Ћ. Јако тешко рећи, било је пуно текстова... Ја се сећам да сам ја у оно време волео пародије, па сам их радио. Рецимо, постојала је она серија „Сиви дом” па сам ја направио читаву серију „Сив и дом”-ова. Онда сам радио пародију на клиику „Шварцвалд” што је била прича о српском здравству...

Ј.А. И шта је Вама и публици било интересантније, те пародије, или ипак политичке теме?

Ј.Ћ. Па не знам. И те пародије су биле пуне политике (смех). Али су биле убитачно ефективне, јер се ту радило о животу, јер свако ко је био у болници, а сви су били у болници, знају како то стварно изгледа тамо. Знају да уместо овог лека добијеш онај лек, да нема завоја, да је катастрофа. И сви су препознали то. Па, не знам, да ти камен у бубрегу разбијају чекићем а не ласером и тако, то су биле форе... Ту је сигурно било оних ванвременских фора, али и пуно оних које су везане за свакодневне догађаје. Тако да је тешко рећи какав би утисак то могло данас да остави.

Ј.А. Јесте ли ви били у екипи када су била она јавна извођења текстова?

Ј.Ћ. Па ево овако... први текст који је јавно изведен био је мој текст – Сив и дом. Ненад Радуловић, покојни Неша Лептир, водио је и тај неки квиз Сив и дом. И то јавно извођење је спектакуларно прошло. Ми смо планирали да имамо једну представу, па смо имали на крају три представе. Тада смо позориште преорјентисали мало и на сцену.

Ј.А. Када сте отишли из позоришта?

Ј.Ћ. Па ја сам отишао практично... осамдесет осме и отишао у Аустралију, а они су наставили то успешно да раде.

Ј.А. Хвала Вам на сарадњи.

Прилог број 4

Интервју са Петром Лазићем

Јована Анђелковић (даље: Ј.А.): Име, презиме, година и место рођења.

Петар Лазић (даље: П.Л.): Петар Милојко Лазић, јединствени матични број не знам напамет, рођен у Косјерићу 1960. године, одрастао и школовао се у Београду, висока стручна спрема, занимање књижевник, а из нужде на принудном раду у новинарству последњих двадесет и... више не знам колико година.

Ј.А. Од када сте Ви у Индексском радио позоришту?

П.Л. Ја сам дошао у Индекс осамдесет друге, а почео сам да пишем за индекс осамдесет треће, а уредник сам био до осамдесет четврте па сам имао прекид због војске и вратио се осамдесет седме и био све до укидања деведесет шесте, када је званично престало да постоји Индексско радио позориште.

Ј.А. Када су вас званично укинули? И зашто?

П.Л. У мају деведесет шесте мислим...

Ј.А. А јесу ли имали неко образложење зашто?

П.Л. Јесу, јесу, званично је постојало образложење да више не постоји у Радио Београду потреба за једном таквом емисијом.

Ј.А. Да ли је то било реално образложење или је то било чисто онако за папир?

П.Л. Па не... то је било реално образложење, стварно нису постојале програмске потребе за једном таквом емисијом.

Ј.А. Јесу се бунили људи, јесу ли писали радију?

П.Л. Треба имати у виду да се то дешава кад су овде били они силни протести и шетње. Тако да се свашта издешавало па су укинути и многи... односно страдале су многе веће ствари од Индексског радио позоришта, тако да било је медијске фрке око тога, али се на томе и завршило. Било је натезања цело лето да ли ћемо даље или нећемо, тада је мени речено, односно наговештено ми је, а у јесен ми је речено да више не постоји потреба за емисијом. Већ смо и ми били истрошени тако да...

Најкризнији период ми је био, то ће ваљда бити занимљиво за ову причу, после Осме седнице, осамдесет седме... или осамдесет осме. Ја сам дванаест емисија снимом и монтирао и ни једна није емитована. Тада сам за нову годину дао

оглас, почео са тим, оно „Папагаја с грешком јефтино продајем”, „Оригинал стране парфеме паковане у канистерима” и онај трећи који је ... емисија у катакомбама Радио Београда „Потребни млади и атрактивни глумци и глумице за снимање уметничког филма са животињама”. Наравно реч је била о *хорор* порнићу који је радио Неша... Неша и Бићко. То је рађено из нужде буквално, је л’ је било дванаест емисија скинуто и до тада је била технологија да главни уредник Двеста двојке, или неко овлашћен уместо њега чита текст, да избацује шта не сме и ми то снимамо. И онда сам ја једном стварно уваљивао све што је могло. Имали смо синдром црвене пудлице. Има чувена прича о руском сликару који треба да излаже у Лењиновом дому и као слика се отприлике звала „Живот у студентском дому”. Јад и беда и све, али у углу црвена пудлица. И прво су се закачили за ту црвену пудлицу и рекли „А шта ће то ту” и он је наравно прекречио црвену пудлицу и изложио тако. Е ту причу са црвеном пудлицом смо ми имали у сваком тексту. Било је једно два – три пасуса која сам ја стално понављао да би имали шта да избаце, а онда кад је то постало мало ригорозније, онда смо уваљивали све и свашта типа... признајем, и то сам радио... они као поизбацују шта се не сме, а ја део тога што нисам ни потурио на читање увалим на само емитовање и кажем „То су глумци импровизовали!”. Било је сналажења свакаквих, а онда је дошло оно време око Осме седнице, кад је мени био забрањен улазак у радио, због коментара једног на Првом програму. Због једне реченице... коментар мој се завршавао отприлике „У њиховој тој комунистичкој бари дигао се муљ на површину”. Е због тог „муљ је изашао на површину” мени је био забрањен улазак у радио. И од тада су почели да слушају емисије. Ми монтирамо емисију, а они слушају тако да кажем да тада „Госпођа министарка” није могла да иде. Радили смо, предходни уредник Индексовог радио позоришта је то написао и није било ништа посебно само је било потребно да се актуелно прочита наравно што се тиче Мира и тих у том контексту. Да штос буде већи Митевић је тад био генерални директор РТС-а³⁷, а глумила нам је као гост Биљана Ристић. Ја сам онда некако рачунао кад она глуми онда неће бити проблема...

Ј.А. Али скинули су емисију?

П.Л. Да, они су свеједно скинули емисију. И у неком периоду од деведесет друге до деведесет шесте то се мало овај... ма стално је било неких проблема, некад више, некад мање избивања, тако да већ деведесет пете било онако... дошло је и код нас до неког замора. Радиш две недеље, две недеље ти скидају текстове, а већ оне треће и ја и глумци се питамо „А чему то?”... Већ је било превелико натезање између тог руководства тадашњег радија и главног уредника Двеста двојке с једне стране и нас с друге стране... тако да, та одлука њихова је била очекивана и олакшање. Да се натеземо из недеље у недељу шта може да иде, шта не... након четрнаест година је сасвим довољно чак и у браку да човек одлепи, тако да...мирно смо се разишли.

³⁷ Радио телевизија Србије

Ј.А. Кад сматрате да сте били најјачи? Онако да вам нико није смео ништа? Добро, мислим, увек вам неко може нешто, али ипак, када је та граница била најдаља?

П.Л. Никад то није зависило од нас, тако да та формулација „најјачи” не значи ништа. Увек је однос према нама зависио од текућих политичких догађања. Ми смо увек радили оно што... нема ту некакве велике разлике, ако говоримо о ономе шта смо писали од неке осамдесет треће до кад је Индексово радио позориште малтене било студентска емисија, и од кад смо почели да пишемо Југослав Ћосић, Воја Жанетић, Саша Ковачевић и ја... Прекретница је била Сашина емисија „Компликован пренос” и од тог момента смо ми видели да можемо да будемо безобразни и кренули у то освајање слободе...

Ј.А. А није било неких већих проблема са том емисијом?

П.Л. Па није... било је да је подигнута оптужница у Јагодини јер узнемиравамо грађанство јер смо гостовали на Данима комедије. Јавни тужилац је подигао оптужницу, али кад је дошло до суда, до тог момента је већ било продато 70 000 касета, па је било мало чудно да нешто што је продато у 70 000 касета узнемирава грађанство јавно. Тако да и није било страшно... ако баш говоримо о томе, било је заправо свега... суђења... Мислим да је мени стигла осамдесет девете године пријава од Младеновца... или неке ту општине београдске, јер сам вређао лик и дело Драже Марковића и неког тако још... тада је дошао СУБНОР да нам протестује! Ја нисам знао да то још постоји! Кунем се мислио сам да не постоји... Било је свакавих случајева... кад се човек бави таквим стварима и огугла...

Ј.А. А је л’ било неких тренутака да сте се стварно плашили шта ће бити?

П.Л. Нее... ја бар имам искуства са привођењима и мене никад нису приводили због Индекса... приводили су ме због „Дуге” коју сам уређивао... због текстова у НИИ-у... Индексово позориште су претпостављам доживљавали као популистичку забаву... а увек је постојала нека контрола. Постоји ту неки главни уредник који то чита, неки директор радија... тако да ја увек кад сам надрљавао било је... последњи пут кад су ме ухапсили било је због „Наше крмаче”... тако да увек је нешто друго било у питању. У Индексовом позоришту све се завршавало на неким интервенцијама, претњама...

Ј.А. Али имали сте ипак народ на вашој страни, колико сам видела у анкетама Политике, имали сте јако добру, чак некад и најбољу слушаност...

П.Л. Па вероватно, глупо је да ја то говорим, али стварно сва истраживања показују да је Индексово радио позориште било најслушаније у историји београдске радио дифузије...

Ј.А. Па, то би било то... ништа... није било никаквих других већих забрана осим уласка у радио?

П.Л. Па било је то много горе за 9. март. Али то су текуће ствари... каква је политичка клима... Понајвећа фрка била је кад Кањевац и ја нисмо стали за 4. мај кад је Тито умро па су сви стајали, а нас двојица прошли онако, па су нас пријавили. Али, није све то тако озбиљно било. Они су много озбиљније реаговали када су били у питању писани медији. Кажем ти, ја сам много више због тога привођен. А ово је било... радио је нешто што је дозвољено. Тако да све те суспензије су потицале... ево сад ја се правим паметан после двадесет година... али проблем оних малих, оних шрафова на средини, јер просто не могу да верујем да је неко у оном председништву слушао па звао некога. Реаговали су они што чувају своје место на Двеста двојци. Ево ја колико памтим за ове године један једини пут кад је мене звао, причам за себе, не знам за друге, генерални директор РТС-а, то је било, Вучелић ме звао због Сенте! Значи никакве Мире и Слобе, него због једног гориле! То је било да ме је већ ујутру звао да дођем код њега и рекао „Хоћеш ти озбиљно да радиш или да прекидамо ово?“. Па добро мајку му, можемо да зезамо председника и његову жену а не смемо неког тамо левог... И било је мало „У мом присуству не можете тако да се изражавате, а Ви видите да ли ћете и како ћете да радите!“. И онда наравно, наредне две недеље ја спустим лопту... продајем шарене лаже. Па тако је настао феноменални серијал „Клиника Шварцвалд“. Тако да то није било тако страшно... то је вероватно у деведесет посто случајева било од оних који хоће да буду већи католици од папе. Можда је десет посто интервенција било озбиљних.

Ј.А. Па добро, и те емисије као „Клиника Шварцвалд“ су баш добро пролазиле?

П.Л. Па у једном моменту емисије на почетку су биле много атрактивније. Ми смо били прво и једино забрањено воће. Први проговорили о многим стварима. Прво сам ја написао онај текст о укидању штафете, па тек онда Словенци почели о томе, па су ме и зато привели. То је ишло на Индексу. Почетком осамдесетих ми смо били једина алтернатива од београдских медија. У Загребу су били „Полет“ и „СЛ“, у Словенији „Младина“ и „Трибуна“. То су били једини алтернативни гласови. Једино што је искочило је било Индекс 202, па Индексово радио позориште. И самим ти, пошто је нас слушало 200-300 хиљада људи па после и цела Југославија. То је људима остало у сећању јер је било другачије. А већ кад се вратило од осамдесет девете и деведесете то су и технички биле боље емисије – праве радио драме, ми смо се извештили, али није то било тако актуелно. Ми смо и тада били најпопуларнији, није се могло мерити, само је било глупо да сваке године све оскаре популарности дају нама, па нам дају седам од десет. Али јесмо били најслушанији. Мени се дешавали да ме из Ријеке зову људи да је тамо неко емитовао нашу емисију. Добијао сам писма из Бугарске, Румуније... Индексово позориште је била таква врста чаролије која се више неће појавити. Урбани свет је слушао само радио Индекс и Студио Б. Први програм су слушали само пензионери. Ко ми је био конкуренција? Па наравно да ће да седну недељом поподне да слушају наше емисије него оне фантомске... како се зову... типа Жикина Шареница... Тако да, појавили смо се у право време. А пуно људи је и прошло кроз то. Ја имам

списак, преко двеста људи је ту повремено глумило и тако...писало текстове, гостовало... многи су се окушали. Већ је то била постала једна машинерија која је функционисала колико јој режим дозвољава. Било је тренутака кад годину дана функционише, па онда после тап, неко нам нешто забрани. Не знам... натезање је било деведесет треће. Већ тад је било приче о нашем укидању. А рецимо тада, пошто се Двеста двојка чула само у Београду и њеној околини, онда су репризе ишле уторком на Првом програму, то је јака мрежа, а онда је одједанпут дошло до приче у укидању која мени није била јасна....

Ј.А. Па добро, хвала Вам, то би било то...